

Recenzje

**Bernadetta Janusz, Katarzyna Gdowska,
Bogdan de Barbaro (red.)
„Narracja. Teoria i praktyka”
Kraków: Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego
2008, ss. 552**

Narracja. Teoria i praktyka – to kolejna w języku polskim książka na temat związków narracji z problematyką psychologiczną. Konstrukcja narracji nie wzbudza już tylko – jakby się mogło wydawać – zainteresowania psychologów teoretyków, lecz przeniknęła do praktyki psychologicznej w różnych postaciach i zagościła na trwałe w badaniach empirycznych. Prezentowana pozycja składa się z trzech części: teoretycznej, badawczej i klinicznej. W sumie zawiera 31 artykułów, traktujących problem narracji z różnych perspektyw, w odniesieniu do różnych praktycznych zastosowań.

Artykuł Jerzego Trzebińskiego ma charakter wprowadzający. Pokazuje, że najważniejsze dla ludzkości wytwory kultury i aspekty rzeczywistości – podobnie jak pewne cechy umysłu ludzkiego – mają charakter narracyjny.

Część I książki: „Tło teoretyczne” rozpoczyna Anna Burzyńska. Autorka opowiada o narodzinach i rozwoju idei narracyjności w naukach humanistycznych oraz w psychologii – gdzie od znaczenia kompetencji narracyjnej ewoluowała do znaczenia podstawowej struktury poznania i doświadczenia. Piotr Oleś rozpatruje autonarrację jako rodzaj ludzkiej aktywności o określonej motywacji, charakterze i funkcjach. Redefiniuje pojęcie kryzysu tożsamości w kategoriach zdolności do tworzenia lub wyboru historii oraz możliwego źródła rozwoju.

Artykuł Marii Straś-Romanowskiej, otwierający część II książki dotyczącą zagadnień badawczych, odnosi się do genezy podejścia narracyjnego w psychologii. Traktuje badanie narracji jako typ badania jakościowego. Dzięki eksploracji opowiadań psycholog może poznawać subiektywne przeżycia oraz celowe i nieświadome działania osób. Katarzyna Stemplewska-Żakowicz rozważa dotychczasowe cnoty badawcze (ze szczególnym uwzględnieniem obiektywności) ze społeczno-konstrukcjonistycznej perspektywy. Redefiniuje pojęcie trafności i rzetelności badawczej, uznając za cnotę samoświadomość metodologiczną w kwestii wyboru podejścia badawczego.

Artykuł Magdaleny Żurko dotyczy badania narracji autobiograficznych w związku z doświadczaniem tożsamości indywidualnej. Do analizy autorka używa metody hermeneutycznej, pozwalającej na wydobywanie z tekstu znaczeń indywidualnych osoby, nie zaś potwierdzeń dla „wyznawanych” teorii.

Elżbieta Dryll prezentuje zastosowanie metod lingwistyki formalnej do analizy wypowiedzi pacjenta ujętej jako tekst narracji. Cztery wspomniane poniżej artykuły, których jest współautorką, obfitują w praktyczne metody analizy tekstów. Artykuł, którego współautorką jest Julia Jastrzębska, opisuje własne badania na temat związku cech opowiadania o sobie ze stylem przywiązania. Kolejny artykuł (napisany z Adrianem Wójcikiem) dotyczy formalnej analizy blogów internetowych jako osobistych dzienników. Autorka (wspólnie z Magdaleną Budziszewską) sprawdzała też, w jaki sposób wraz z wiekiem, dojrzałością psychiczną i subiektywnym poczuciem dorosłości zmienia się struktura i tematyka opowieści o własnych rodzicach. Co ciekawe, osoby uważające

się za dojrzałe wybierały narracje, pozostałe – argumentację lub opis. W artykule napisanym wraz z Anną Waligórską zostały opisane badania nad rolą narracji w percepcji obrazu – dzieła sztuki, które dowodzą, że w doświadczeniu estetycznym występuje myślenie typu narracyjnego.

Artykuł Małgorzaty Chądzyńskiej dotyczy ustosunkowania do świata w kontekście użytych w narracjach modalności wyrażań. Za ich pomocą autorka chce dotrzeć do schematów poznawczych ukrytych za warstwą języka.

Artykuł Tomasza Maruszewskiego otwiera rozdział traktujący o zastosowaniu konstruktów narracji do rozmaitych zagadnień badawczych. Autor ukazuje liczne porażki badawcze w eksploracji tematu „pamięci fleszowej”. Za ich przyczynę uznaje niedostatek teoretycznej refleksji, która powinna poprzedzać – niekiedy skomplikowane metodologicznie – badania empiryczne.

Pragmatykę narracji dziecięcej, głównie narracje współtworzone przez pary przedszkolaków w sytuacji konfliktu między partnerami dyskursu, analizuje Jolanta Rytel. Grażyna Mendecka poddaje analizie związek relacji ojciec–córka z etosem rodzinnym, opisanych w autobiografii Magdy Dygat pt. *Rozstania*. Traktuje książkę jako rodzaj autoterapii pisarki oraz źródło wiedzy dla psychologa. Badania nad tworzeniem zakończeń nieznannej baśni opisują Magdalena Ślazyk i Dorota Chmielewska-Łuczak. Wyprowadzają one wnioski na temat znaczenia symbolicznego sposobu doświadczenia świata dla rozwoju człowieka.

Mariusz Zięba pisze na temat konsekwencji wzbudzania narracyjnego trybu przetwarzania dla psychicznego funkcjonowania człowieka – pamięci, procesów poznawczych i empatii – oraz dla jego wiedzy o świecie społecznym. Z kolei Wanda Zagórska i Monika Topór przedstawiają artykuł empiryczny dotyczący związków intuicyjnego stylu myślenia z zaangażowaniem w gry narracyjne (RPG) jako zachowaniem quasi-mitycznym.

Analizę praktycznej użyteczności konstruktów narracyjnych podejmuje Jolanta Kociuba. Problematykę narracji „krzyżuje” ona z problematyką tożsamości. Tożsamość oparta na doświadczeniu nie przekłada się – jej zdaniem – na tożsamość narracyjną (doświadczeń nie da się opowiedzieć i uczynić osnową „ja”). Anna Cierpka postuluje związek pomiędzy sposobem opisu siebie, innych i cechami autonarracji a pewnymi aspektami funkcjonowania rodzin „młodych dorosłych”. Artykuł zawiera metody analizy narracji.

Celem artykułu Marioli Łaguny jest próba zrozumienia sposobu spostrzegania świata przez osoby w sytuacji kryzysu braku pracy, stojące przed decyzją o założeniu własnej firmy. Grażyna Kutra, używając technik narracyjnych i kwestionariuszowych, badała projekty życiowe młodzieży (tekst dokonuje porównania obu typów technik). Narracje pozwoliły jej – jak pisze – uchwycić wewnętrzną strukturę planów: emocje, motywacje i procesy poznawcze.

Opowieści na temat bliskich zmarłych u mieszkańców wsi przedstawia Ewa Dryll. Autorka wnioskuje o istnienie w kulturze ludowej pewnego typu narracji, która umożliwia ekspresję emocji i pytań związanych ze śmiercią i życiem po śmierci.

Część III książki, dotycząca kontekstu pomocy i praktyki klinicznej, rozpoczyna artykuł Małgorzaty Opoczyńskiej. Za pomocą metody fenomenologicznej autorka opisuje sytuację rozmowy z pacjentem, zastrzegając, że wszelkie ramy są dla zdania sprawy z „wydarzenia spotkania” niewystarczające. Czy oznacza to całkowity brak strukturyzacji sesji?

Barbara Józefik rozpatruje myślenie narracyjne w kontekście ewolucji założeń, koncepcji i technik terapii. Opisuje jego genezę: od modeli cybernetycznych do modeli narracyjno-dialogowych. Strategie wykorzystywania tekstów literackich w oddziaływa-

niach profilaktycznych opisuje Urszula Tokarska. Autorka traktuje tekst jako narzędzie rozwoju duchowego. Przedstawia współautorski program profilaktyczny dla młodzieży oparty na tekście literackim. W swoim artykule Anna Tanalska-Duleba zajmuje się problemem przekładu jednych narracji na inne w kontekście doświadczeń życiowych i koncepcji psychoterapeutycznych (na przykładzie EMDR). Z kolei Iwona Kozłowska-Piwowarczyk na przykładzie prowadzonej w terapii rodziny porównuje ze sobą „biofilne” i „nekrofilne” sposoby mówienia. Proces terapii konceptualizuje jako przeformułowanie narracji nekrofilnych na narracje biofilne.

Maria Orwid, Krzysztof Szwejca i Ewa Domagalska-Kurdziel poruszają problem niemożności i obowiązku opowiadania o Holokauście u ofiar, świadków i szerszych środowisk powojennych. Autorzy piszą o doświadczeniach terapeutycznych w pracy z ofiarami oraz o specyfice ich opowieści.

Narracji w rodzinach osób ze schizofrenią dotyczy artykuł Józefa Bogacza. Schizofrenik wypowiada narrację odmienną od uzgodnionych narracji pozostałych członków rodziny. Rodzina zaś poszukuje takich opowieści, które pozwolą zrozumieć jej członkom zmianę, jaka zaszła wraz z chorobą. Terapia rodzinna jest pomocna w poszukiwaniu wspólnej – łączącej narracji.

Ewa Sokołowska prezentuje opowieści fizjoterapeutów dziecięcych, dotyczących wykonywanego zawodu. Dzieli je na dwie grupy: opowieści Mistrza – wymagającego „do bólu” – oraz opowieści Hipokratesa – nie powodujące stresu. Zdaniem autorki terapeuci stosujący odmienne narracje różnią się typami stosowanych metod.

W recenzowanym zbiorze zebrano teksty o dużej różnorodności. Podział książki na trzy części nie oddaje jednak linii podziału pomiędzy artykułami. Prawie każdy z tekstów zakwalifikowanych do części badawczej ma w takim samym stopniu rozwiniętą część teoretyczną i empiryczną. Ma to zalety i wady. Zaletą jest to, że przedstawia autorskie spojrzenie i uzasadnienie proponowanego punktu widzenia na dany obszar aktywności badawczej, wadą zaś to, że występują powtórki w odwołaniach do teoretyków i teorii narracji. Czytelnika nieświadomego, że jest to zbiór artykułów konferencyjnych, taki stan rzeczy może wprowadzać w konfuzję. Tym, czego jeszcze zabrakło w omawianej książce, jest przynajmniej indeks nazwisk, który pozwalałby na uporządkowanie różnych podejść do tematyki narracji. Dla większej czytelności rynkowej zaś wskazane byłoby uwzględnienie w podtytule informacji, że eksplorowane przez książkę obszary dotyczą psychologicznego – w odróżnieniu od innych, np. literaturoznawczego, filozoficznego czy historycznego – podejścia do narracji.

Szata graficzna wraz z tabelami, wykresami i rysunkami sprzyja czytelności każdego z artykułów. Pod względem treści prezentowana pozycja jest unikatowa w polskiej psychologii. Niemal każdy tekst jest „kopalnią” danych bibliograficznych, interesujących metod badawczych czy klinicznych. Ogromna praca i pasja autorów świadczą o tym, że paradygmat narracyjny w psychologii nieustannie jest płodny. Obraz dyscypliny, jaki się z niej wyłania, ukazuje psychologię jako naukę aktywnie wchodzącą w interakcje z odmiennymi niż „mainstreamowy” sposobami widzenia świata, człowieka i metody, często zaczerpniętymi z innych dyscyplin naukowych. Znamienny jest fakt, że mówiąc o narracjach, książka ta sama stała się zbiorem opowieści z różnych „stron świata” (narracji).

Kamil Jaworski
Szkoła Wyższa Psychologii Społecznej w Warszawie